

je s „Tomažem v Indiji Koromandiji,“ le da je tu snov bolj znana: „matjaževanje“ je bilo vedno drago ne le mladini, ampak sploh vsem, ki še hrepene. Skoro aktualna alegorija je povest o tem, „kaj se godi po svetu“. „Miš pšerico, mačka miško“ pa je nazorna slika borbe za obstanek, kjer veliki jedo manjše; z dodanim moralizujučim obratom, češ da človek ne sme odlašati z delom do drugega dne, je avtor dogodke zaokrožil. Kot epska slika sama na sebi bodo delovali „Turki na Ptujski gori“, kot romantična slika še posebe „Zarja in Solnčica“. Vemo, da otroci radi čitajo čudovite zgodbe o zakletvah in drugih metamorfozah, kakor jih vidimo v „Bratih in sestri,“ v „Sestri, zakleti v ribo“ in v „Junaški Vidi,“ a za odraslega so take povesti brez cene, dokler ne najde v njih vsaj alegorno skritega motiva o vsegamogočnosti ljubezni ali česa sličnega. — Izven okvira povesti je to, kar babica pripoveduje o nekdanjem koledovanju in jurijevanju, a zato še ni odveč, zakaj današnja najmlajša generacija se more o tem poučiti le iz knjig.

Naša sodba o smeri in značaju babičinega pripovedovanja je torej ugodna. Knjiga bi se pa končavala lepše, ko bi tista zadnja stran („Ptiček-slaviček“) bila prazna, lepša za pogled in za stvarni efekt, ki ga brez potrebe ubija nepotrebni dovtip zadnjega stavka. — Ne maram za tistimi ocenjevalci, ki pri vsaki slovenski knjigi iztikajo za slovniškimi in stilističnimi istinitimi ali dozdevnimi hibami, vendar si ne morem kaj, da bi Fleretu ne očital, zakaj rokopisa v tem oziru ni bolj pogladil in popravil. Tudi korektura tiska ni bila natančna.

Dr. Fr. Ilešič.

Gruden dr. Josip, Zgodovina slovenskega naroda. 4. zvezek. Izdala Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1914. V. 8°. str. 529—688.

Četrty zvezek Grudnove zgodovine obsega poglavja o prikloplitvi čeških, ogrskih in hrvatskih dežel Habsburžanom, o Ogrskih Slovencih, o bojih s sultanom Solimanom in o Ivanu Kacijanarju, o uskokih in o Vojaški krajini, o vzrokih in pričetku luteranstva, o Trubarju, Urbanu Tekstorju, Vergeriju, protestantskem slovenskem slovstvu, o boju deželnih stanov za protestantizem, o organizaciji protestantske cerkve in šolstva, o vplivu protestantizma na katoliške razmere in sektah štiftarjev in skakačev. — Z isto marljivostjo in pridnostjo kot pri prvih treh zvezkih je nabral dr. Gruden tudi za četrti zvezek obilico raznovrstnega gradiva in zanimivih zgodovinskih posameznosti. To drobno gradivo dela spis zanimiv, zakriva pa obenem pomanjkanje širšega obzorja in pomanjkanje poudarjanja narodnostne ideje. Zadnje pogrešamo tem težje, ker je delo namenjeno najširšim slojem in ima probujati tudi našo narodno zavest. Te svoje naloge se je pisatelj sicer v prvem zvezku zavedal in jo tudi krepko povdarjal, toda sedaj jo je nadomestil s podčrtavanjem edino le verske ideje. Zlasti se to čuti pri poglavju o protestantizmu. Res je sicer katoliškemu duhovniku težko drugače pisati o zaničevanem lutrovstvu, toda risati dobo tako enostransko in tako omalovaževati pomen protestantskega slovstva, kot se je zgodilo to v tej knjigi, je vendar prehudo. V celem zvezku je najlepše in najbolj zanimivo obdelal poglavje o Ogrskih Slovencih. —z—

Savremenik. Mjesečnik Društva hrvatskih književnika u Zagrebu. Godina IX. 1914. 4°. 507 str. Celoletno 12 K.

Zadnjih pet številčk tega letnika je izšlo vsled vojnih dogodkov skupno kot en obsežen zvezek, skoro knjiga. Najsi ima kdo o urednikovih umetniških nazorih ali o njegovi uredniški marljivosti te ali one misli, tajiti pa vsekakor ne more, da ima dr. Vizner-Livadić s svojim listom srečo: „Savremenik“ je po obsegu in po vsebini pač prvi jugoslovanski list. Od Ogrizovića do Tresića, od Zofke Kvedrove do

Čurčina, od Bazale do Jensena, vse daljave in kulturno-politične razdalje razbiramo v njem, in Matoš ter Šantić si segata v roko.

V zadnjem zvezku podaja dr. Milan Ogrizović nekaj spominov in impresij o pisatelju Franu Galoviću, ki bi bil imel ostati večni kadet v rezervi radi neke novele v „Savremeniku“. Vlad. Lunaček poroča o Strossmayerjevem spomeniku, ki bo stal najbrž na Zrinjevcu. Natečaja se morejo udeležiti vsi jugoslovanski umetniki, kjerkoli stanujejo; porota (jury) bo internacionalna, t. j., v njej bo očitno tudi nekaj tujih umetnikov. Lunaček kritizira ta načrt ter nasvetuje, naj bi se natečaj razpisal večkrat, če tudi bo s tem stvar dražja, in se boji, da iz naših razmer ne bo vzrastle Strossmayer kot človek kulturne revolte, kot prosvetitelj iztoka, kot genialni osnovelec novega reda v zapadni cerkvi, kot veliki Slovan, ampak zgolj kot zastopnik svojega stanu. — Isti Lunaček poroča o najmlajših hrvatskih obrazovalnih umetnikih. Tuje akademije priznavajo zagrebški „Umetniški šoli“, da polaga svojim gojencem dobre temelje. Seveda hrvatski umetniki gredo potem še v svet; tako je na pr. Ljuba Babić ml., eden izmed prvih mlajših črtačev, bil v Monakovem, Parizu, v Italiji, Maksimilijan Vanka v Bruslju, Parizu, Londonu, v Holandiji. — Zofka Kvedrova poroča v obširnejšem članku o Kraigherjevem romanu „Kontrolor Škrobar“. Pisateljica priznava romanu vrednost, a ne kot političnemu romanu. „Dr. Kraigher htio je dati Bartschu u svoje romanu odgovor. I dao mu ga je. Ali u nečemu je pogriješijo, krupno pogriješijo, Bartschovi romani su pozitivni; njegovi borci silni, simpatični, karakterni i idealni .. Kontrolor Škrobar jedna je figura, slabič, ženskar, alkoholičar . . . Očaj, što ga budi junak romana u čitaocu, donekle ublažuje učitelj (Sever). Literatu neće biti nikaka zagonetka, zašto je sebi izabrao dr. Kraigher negativnog junaka, da ga obradi. No dr. Kraigher htio je biti sa svojim romanom i propagator nacionalne ideje Slovenstva, zato je njegov „Kontrolor Škrobar“ pogriješan. Propagatorski rad treba heroja. Propagator, zastupnik jedne ideje, mora da imponira, ne da budi u najboljem slučaju — samilost. — To je osnovna pogriješka tega romana. I zato je „Kontrolor Škrobar“ slabi i loši odgovor Bartschovim romanima . . . Slika je zbilja negativna. Ne oduševljuje, nego budi strah i razmišljanje, pa i to je kadkad potrebno. Možda je to autor i htio.“ Obširneje namerava Zofka pisati posebe o temi „Kontrolor Škrobar in žena“. — Septembra 1. 1914 se je prvič pela v Zagrebu opera „Lapudska sirotica“, ki ji je tekst napisal Mlan Ogrizović, a jo uglasbil Fr. S. Vilhar. Glasbeni kritik Krešimir Benić ne daje operi nikake cene. — Umetniški kritik Kosta Strajnić poroča o turški obrazovalni umetnosti. Mohamed je prepovedal prikazovanje božanstva in človeškega telesa; zato so Turki slikarstvo smatrali za grešen posel, kljub temu so sultani na svojih dvorih imeli zapadnoevropske slikarje. Največji današnji turški slikar je O. Hamdi beg. — „Listek“ je zelo bogat. Dramatik Kosor je spisal v nemškem jeziku dramo, ki je izšla tudi v hrvatskem prevodu: „Pomirjenje“. Kakor Poljak Przybyszewski, je Kosor nemško-slovanski pisatelj. — V izrednih izdanjih „Matice Hrvatske“ je izdana nova drama o padu Dubrovnika „Jakobinka“ pod psevdonomom „Lukše s Orsana“. — V Mostaru je 1914 izšel 2. zvezek „Muslimanske biblioteke“, ki ima „konfesionalno a donekle i muslimansko klerikalno obilježje“ z mottom: „Spas je naš u islamskoj prosvjeti.“ — Mladi bolgarski slavist Pavel Oreškov je kot svojo doktorsko disertacijo izdal razpravo o Vatroslavu Jagiću. — O sedanji vojni in umetnosti izvaja „U. D.“: „Sumnjam o slikarijama iz ovoga rata. Slikarski momenat današnjih dogadjaja izčezao (izginil) je u liniji...“ Sredi knjige je barvna reprodukcija „Šarke“ Ivana Vavpotiča. (1:)

Kaj. Ogrizek.